

דהא לא הוטר לאדה"ר להמית בריה ולאכול
בשר, לפיכך כשהביא הנל מנחתו מזכורות
לאנו היה קין דן אותו דין מיתה, דכן נח
אזהרתו זו היא מיתתו (פסוקין ט), ומש"ה
הרגו קין.

אולם קין טעה בזה, דהא הטעם שלא
הוטר לאדם הראשון להמית בריה ולאכול בשר,
כדי שלא תזוח דעתו עליו, א"כ לא שייך זה
בקרנן, כי איתא בפה"ק שצריך לכוין בהבאת
קרננו דמה שנעשה בהקרנן היה ראוי לזל
עליו, וכן עשה הכל, כי איתא באלשיך ז"ל
שפירש עה"פ (בראשית ד, ה) והכל הביא גס
הוא, שהביא את 'עלמו' ע"ש, וקין לא ידע
מכל זה, וסבר דשייך טעם זה גס בקרנן,
ומש"ה הביא מנחתו מפרי האדמה, והיה
קין שוגג בזה.

ולפי מה דאיתא דהמתגאה שאומר אני
ואפסי עוד, הוא פוגם ח"ו בלוגי, לכן אמר
קין השומר אחי 'אנכי', פי' בדיבור של
'אנכי'.

ואמר לו השם יתברך מה עשית, 'קול
דמי אחיך נועקים אלי מן האדמה', ופירש"י
דמו ודס זרעיותיו, היינו אף לסברתך לא יפה

'ויהי אור' דהיא עשייתו מיתברך. ע"פ דרוש
ב' פעמים 'אור' הכתובים כנגד האור שגנו
הקב"ה וכנגד האור שהניח לדורות.

שם

ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי (ה, ז).
שאלו פעם להרח"ק מוידוימשוב
וצ"ל זיע"א, דבפרשת בריאת העולם, ציוס
השבת לא כתוב 'ויהי ערב ויהי בוקר', ומתי
הוא הלילה של שבת. וענה ש'ערב שבת' הוא
הלילה של שבת. [ועיין בגמרא שבת (כה)
רחילת ידים ורגלים בחמין 'ערבית' וגו' ופי'
רש"י: 'ערבית' - 'ליל שבת', והגמ' מסיק
אח"כ מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי דהיינו
בערב שבת].^ו

נכסח ישראל, עמ' ק"ד

ויאמר לא ידעתי השומר אחי אנכי (ה, ט).
כל"ד בזה, אי מפני מה הרג קין את
הכל, ב' לא די שאמר 'לא ידעתי' ונעשה כגונב
דעת העליונה כפירש"י ז"ל, הוסיף לומר
'השומר אחי אנכי', ג' הא קין היה חייב דין
מיתה ומדוע נתן לו הקב"ה גלות, ד' מה
שאמר קין (שם יג) גדול עוני מנשוא, הא הקב"ה
הקיל לו עונשו בזה מה שנתן לו גלות. וי"ל

ו. בספר הג"ל הוסיף: האהבת ישראל מוידוימשוב וצ"ל היה נוהג לפעמים להתפלל ערבית בערב שבת בעוד
היום גדול, ושאלו פעם גיסו העטרת ישועה מדויקוב וצ"ל, איך יתכן הדבר על פי דין, והרי זו קריאת
שמע שלא בזמנה, והשיב לו, דאיתא בזה"ק דשבת קודש כולו 'יום' הוא, ומאחר שלא יתכן יום ללא
לילה, 'ליל השבת' הוא ביום הששי, ועל כן נקרא 'ערב שבת'. (וראה לקמן במדור מועדים - ערב שבת
ושם בהערות).

ז. ע' רמב"ן עה"ת ויקרא א, ט. ובס' החינוך מצוה צ"ה.

מורי הקדוש וללה"ה שמעתי, עפ"י מ"ש
רש"י ז"ל בפ' וירא (יט, יט) כשהייתי אלל
אנשי קדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה
בני העיר והייתי נראה לדיק וכו', וכן אמרה
הזרפחת לאלהיו עיי"ש. וזה הפי' וקל
נדעמו לשוב להרשיע, רצ"ל את בני דורו
למה הם אינם עובדים את השי"ת כמותו,
כי הם היה להם חירון כי הרשעים מטמאים
את הארץ ואת האור עד שאפילו ליחיד
הנל להתקדש ולעבוד השי"ת קשה לו,
(וע"ד שפירש בעבודת ישראל פ' שמיני
בשם מורו פסוק טוב מעט לדיק עיי"ש
וע"ד שכ' בספר אורח לחיים י) בשם רבינו
ר' זוסיא זללה"ה בפ' הפסוק ויתערבו
בגוים וילמדו מעשיהם, ובהיות חנוך בדור
הזה עלה בכל יום ויום צעזועת השי"ת,
היה מחייב את בני דורו ולפיכך מיהר
הקב"ה וכו', כנ"ל השפל להקציר דברי מורי
וללה"ה ודפח"ס ט).

אמרי יוסף, פ' בראשית י"ז ע"ב

עשית במה שלא השגתם לראות זרעיותיו
שעמידים ללאת ממנו, היינו על דרך שמלינו
במשה רבינו ע"ה (שמות ג, יג) ויפן כה וכה
וירא כי אין איש וכפירש"י שם, ולפ"ז משום
דהיה שוגג בדין זה, לפיכך נתן לו הקב"ה
גלות.

ולו"א קין, 'גדול עוני מנשוא', פי' ע"ד
אומרים ז"ל (פירושין מה) עניות מעביר על
דעת קונו, והיינו כי היה גורם לו הגלות
עוונות יותר ממה שיריח בנשיאת העון, וינא
שכרו בהפקדו מה שיהיה גורם לו הגלות
ח"ו. זה שמעתי מאלמור"ר הה"ג (שליט"א)
[ז"ל] בשם הרח"ק מחרי"א וצ"ל
מוידימשוב.

מנחת יוסף, פ' בראשית

ויתהלך חנוך את האלהים וגו' (ה, מד).
ופירש"י ז"ל לדיק היה וקל
נדעמו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה
וסילקו והמיתו קודם זמנו וגו' עכ"ל. בשם

ה. פ' ויקרא.

ב. דיבור זה מצאנו מובא בכמה מקורות באופנים שונים, ולשלימות הענין נעתיקם כאן.
בס' מעשיות ושיחות צדיקים (ר' ע"א) איתא: הרב הצדיק ר' אייזיק ז"ל מקאמארא סיפר להרב
הצדיק הקדוש ר' יצחק אייזיק ז"ל מוידוימשוב בשם גדול אחד, אשר בעת פטירת רש"י ז"ל הלכו
לנגדו כל הפמליא של מעלה ואמרו 'פנו מקום לרש"י ז"ל', רק המלאך מט"ט לא יצא לנגדו, יען
שכתב רש"י ז"ל על פסוק ויתהלך חנוך את האלקים וכו' 'צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע
לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו קודם זמנו', והרע בעיני המלאך מט"ט, למה לא כתב רש"י ז"ל
שנעשה מלאך, וסילקו הקב"ה לשמים כמו באלהיו ע"כ.

(עיין במדרש אגדה עה"פ ואינו כי לקח אותו וגו' מלאך והוא מט"ט, וכ"ה בתרגום יונתן בן
עוזיאל, ועיין בזה"ק בראשית דף ל"ו ע"ב, ובתוס' יבמות (טז:) ד"ה פסוק ובתוס' חולין (ס:)
ד"ה פסוק).

ואמר ע"ז ארמו"ר הקדוש ר' יצחק אייזיק וצללה"ה מו"ד ישיבה, אני אתרן דברי קדשו של רש"י ז"ל, ואמר למה כתב רש"י ז"ל 'לשוב להרשיע', דהוה ליה לכתוב לשוב לרשע, שלשון להרשיע הוא פועל יצא, רק הפירוש הוא כן דהנה האשה הצרפתית אמרה לאלהיה כי באת אלי להזכיר את עוני (מלכים א' יח), כי עד הנה הייתי צדקה נגד בני עירי, ולנגדך אין אני חשובה לכלום, וזה שכתב רש"י ז"ל 'צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע את כל העולם', כי לנגדו היו כולם רשעים, לפיכך טילקו קודם זמנו ע"כ, וסיים הצדיק ז"ל מו"ד ישיבה ואמר, עתה יאמר מלאך מ"ט פנו מקום לרש"י ז"ל כי תרצתי את פירוש רש"י ז"ל, ע"כ שמעתי.

ובספר זכר טוב (ב' ע"א) איתא: מאדמו"ר הקדוש מהרי"א מו"ד ישיבה וי"ע על הפסוק ויתהלך חנוך את האלקים וגו', והרב החסיד המקובל המפורסם בקדושתו ובטהרתו ר' שלמה סופר מדאלינא זצ"ל היה מסתופף בצל קדשו של מרן הקדוש ר' יעקב יצחק מלובלין וצוקללה"ה זי"ע, ואח"כ נסע לרבינו הקדוש מהרי"א וצוקללה"ה, וסיפר לרבינו, מעשה מהקדוש מלובלין, כאשר נסתלק מזה העולם רש"י הקדוש, יצאו לקראתו כל הפמליא של מעלה חוץ המלאך הקדוש מט"ט שר הפנים שלא רצה לצאת לקראתו, מחמת שכתב רש"י על הפסוק הנ"ל ויתהלך חנוך - 'צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע לפיכך מיהר הקב"ה וסילקו וכו', ע"כ התרעם על רש"י שכתב כן, כך סיפר הרב ר' שלמה זצ"ל.

ואמר רבינו, אני אתרן דברי רש"י, כי מצינו בגמרא (שבת לג:) כשיצאו רשב"י ור' אלעזר בנו מן המערה אחר תריסר שני, חזו אינשי דקא כרבי וזרעי, אמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה, כל מקום שנותנין עניניהן מיד נשרף, יצתה בת קול ואמרה להם להחריב עולמי יצאתם חזרו למערכתכם וכו', וזה אמר רש"י בלשונו הקדוש 'צדיק היה', היינו שהיה כל כך צדיק גדול שלא היה יכול לסבול זה העולם כשהיו עוסקין בצרכי העולם, וקל בדעתו לשוב להרשיע' הוא לשון מפעיל לאחרים, היינו שיעשה ח"ו כל העולם לרשעים, לפיכך מיהר הקב"ה לסלקו, שלא להיות בעוה"ז שלא יחריב עולמו ח"ו, ונעשה תיכף בשרו ללפיד אש ולקח אותו בשמי מרומים עכלה"ק, ותיכף כשתירץ זה אמר רבינו, הנה עתה יצא המלאך הקדוש לקראת רש"י זצ"ל.

בכת"י, מובא כל הענין בנוסח אחר בזה"ל: ואמר רבינו, 'צדיק היה וקל בדעתו' - ב"י זיך איז ער גיוועזען א קל, 'לשוב' עהר זאהל אלע מאהל תשובה טוהן, איבער דעם 'להרשיע' - האט ער מרשיע גיווען די וועלט, 'לפיכך מיהר הקב"ה וכו' כדי ער זאהל נישט מרשיע זיין די וועלט האט ער איהם געמאכט דער מלאך מט"ט, דער מלאך מט"ט איז ברוזנ געוועזן אויף רש"י, [אבער] וויא מיר לערנען פשט אין רש"י איז שוין דער מלאך מט"ט שלום געווארען אויף רש"י, ואמר כד שכיבנא נפקא רש"י לגבאי.

אח"כ מובא בהכת"י עוד נוסח, שהרה"צ ר' שלמה מדאלינא זצ"ל אמר כל הענין לרבינו זצ"ל, בשם הרה"ק מו"ר ר' מנחם מענדל מרימנוב זצוק"ל, וע"ז אמר רבינו, כך פרש"י 'צדיק היה וקל בדעתו לשוב' - אפילו על דבר קל עשה תשובה, 'להרשיע' פירוש ויכול להרשיע את העולם, ע"ד (וימא לה): הלל מחייב העניים, 'לפיכך מיהר וכו', אח"כ הניח רבינו ראשו על ידו ואמר: איצט האט דער מלאך מט"ט מפיס גיווען לרש"י על אשר לא הלך לקראתו.

בס' מעדנים (ספר פרפראות אות נ"ח), הביא שהרה"ק ר' שמואל צבי זצ"ל (אבי האמרי יוסף

מספיקא זצ"ל) שאל לרבינו מה טעם שיכל רש"י ז"ל את ידיו על הפסוק ויתהלך חנוך את האלקים ואינו כי לקח אותו אלקים, וכתב הטעם 'שעתידי להרשיע' וטרדו הקב"ה, ובאמת במדרש שם מבואר שני טעמים חדא לשבח נמי, ולמה אשתמיטתי לרש"י טעם הב' ולא כתב כי אם האי דלגנאי.

רבינו בשמעו דברים אלו נשתומם כרגעים אחדים בהסיכו על השלחן אז, וקם בפנים בוערות אש ואמר כן, באמת מצינו שרש"י ז"ל בעת פטירתו יצאו כנגדו לקבלת נשמתו הקדושה כל פמליא של מעלה חוץ מחנוך מלאך הזה מטעם הנ"ל, ואני אומר כי רש"י ז"ל אדרבה שלל הטעם דלגנאי וכתב רק הא דלשבח והוא מדויק באות אחת, שכתב 'להרשיע' במקום 'לרשיע', והוא מבנין מפעיל, והו"ו זה כהא דאיתא בגמרא (שבת לג:) ברשב"י דנפיק ממערתא ואמר מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה וכל מקום שנתן עינו נשרף, ובמדרגה זו היה חנוך שרצה להרשיע כל העולם כי אין ביכולת ילד אשה לצאת ידי חובו בעבודת הש"י, וע"כ טרדו הקב"ה ולקחו לעצמו ועשאו שר העולם, והוא נחמד. שוב התבוננו המסובין בפני הה"ק הנ"ל, והוא נאור בגבורה ואמר, עכשיו נפיק מט"ט לקבלת פני רש"י ז"ל כי עשיתי שלום ביניהם, ובטוחני כד סליקנא, דייפוק רש"י ז"ל ללוותי כדמתריצנא מלתיה בקושטא, והמסובין אחזם רערה.

ובספר תכלת מרדכי להמהרש"ם מבערדאן זצ"ל כתב בסוף פרשת בראשית (אות נ"ה) וז"ל: שמעתי בשם מו"ר הגה"ק מוה"ר אייזיק מו"ד ישיבה זצ"ל, שמקובל מרכותיו, שהמלאך מט"ט מסבב בכל ישיבות של מעלה, חוץ מישיבה של רש"י, שמתרעם על שכתב עליו שהיה קל בדעתו, והוא הליך בביאור דברי רש"י, עכ"ל.

וכדאי לציין מה שהובא לקמן במדור הספדים, בהספידו של הרה"ק רבי נפתלי מליטאוויסק זצ"ל על רבינו זצ"ל, וז"ל: וכמה פעמים היה אומר, שבטוח הוא בעת עליית נשמתו לגנוי מרומים יבואו נכחו מתיבתא דרש"י או שאר גדולי עולם, עבור אשר יישב דבריהם בדרך אמת וכו'.

ועוד בענין המלאך מט"ט, בס' אמרי דבש (עמ' פ"א) כתב: סיפר לי הרה"צ מדאלינא זצ"ל, ששמע מפי זקינו הרה"ק רבי פנחס רוקח זי"ע מדאלינא, [הרה"ק רבי פנחס היה בנו של הרה"ק רבי משה מקאריב זצ"ל, בהרה"ק רבי שלו' מבעלזא זצ"ל, וחתן הרה"ק רבי יהודא צבי מדאלינא זצ"ל בנו של הרה"ק רבי ישכר בערש מדאלינא זצ"ל בנו של רבינו זצ"ל], שבעת אשר היה סומך על שלחן חו"י הרה"ק רבינו יצחק אייזיק מו"ד ישיבה זי"ע, היה באותו מעמד, דהנה הרה"ק מהרי"א מו"ד ישיבה דרכו בקודש היה להתפלל ביום הש"ק בשעות המוקדמות בבוקר, עד שבשעה אחד עשר לפני הצהריים כבר השלים את התפלה, והיה נכנס ובא לערוך את שולחנו הטהור, סעודתא דצפרא דשבתא, במסיבת מרעים חסידים ואנשי מעשה. ופ"א אירע אשר אחרי גמרו סדר התפלה, המתינו עליו שיהדר בהדרת קודש לערוך השולחן אשר לפני ה', וארכה הזמן וחלפו השעות, והוא נתאחר מלבוא, והעם לא ידעו פשר הדבר שהיה בלתי רגיל חוץ לדרכו, והנה בשעה שניה אחר צהריים, הוא הגיע ובא, וקרא ואמר: איך האב נאך נישט ערלעדיגט מיט'ן מלאך מט"ט נער הוא וכו', הוא רוצה להנהיג את העולם, אנו יכולים להנהיג ביותר טוב, שהוא אינו יודע ומכיר בטיב העולם כמוני, מחמת שדירתו בעליונים בגבהי שמים, אמנם אנו דרים עלי ארץ, מיר וועלן דאס נישט צו לאזען. (עי' יבמות (ט"ז): תוס' ד"ה פסוק, 'שר המשרת נער' נקרא הוא מטטרון הנכבד והנורא, ועי' בעט"צ פ' ויצא שמלאך מט"ט נקרא 'נער' בעת השתלחו לדין וכו').